kelio ir 70 m į PR nuo Akmenių ežero kranto, būtina įrašyti į Archeologinių vietų sąrašą. Kapinynas kartu su Akmenių (Perkūniškės) pilkapynu, Perkūniškės pilkapiu bei Akmenių pilkapių vieta sudaro archeologijos paminklų kompleksą. Jį kartu su keliomis senosiomis kaimų kapinėmis bei Perkūnkalniu, supamą unikalios išlikusios gamtinės aplinkos, vertėtų skelbti kultūriniu draustiniu.

Zenonas BAUBONIS, Bronius DAKANIS
Survey of Perkūniškė cemetery carried out in 1999

In 1999 the area of 12,8 m² was excavated by the LCCH in Perkūniškė cemetery (Kelmė district). Three inhumations were uncovered. The cemetery dates to the first half of the 2nd millennium.

Mindaugas BERTAŠIUS

MARVELĖS KAPINYNO TYRINĖJIMAI

1998–1999 m. tęsti dar 1991 m. pradėti tyrinėjimo darbai Marvelės kapinyne Kaune. Per pastaruųjų dvejų metų laikotarpį tyrinėta R, P ir centrinė kapinyno dalys, kuriose rasti įvairių laikotarpių kapai. 1998-1999 m. aptikti kapai telkėsi kapinyno R pakraštyje. Tyrinėjimų plotas siekė 1000 m² (1998 m.) ir 350 m² (1999 m.). Rasta 2 degintiniai žmonių ir 20 griautinių žirgų kapų, tad bendras žirgų kapų skaičius pasiekė 205, o juose palaidotų individų skaičius – apie 250 (osteologiškai neištirta praėjusių metų tyrinėjimų medžiaga). Ši kapų grupė lieka nebaigta tyrinėti, nes ir degintiniai, ir žirgų kapai tęsiasi toliau į R, o degintiniai žmonių kapai randami ir P dalyje.

Abiejų degintų mirusiųjų palaikai laidoti negiliose duobutėse, tačiau jų kontūras nebuvo pastebimas. Degusių kaulų buvo nemažai, jie gana stambūs. Abu degintiniai kapai buvo atskirti ir tyrinėti tarp juos supančių griautinių kapų. Palaikai paskleisti 0,53 m skersmens (kapas Nr. 1112) ir 0,5×0,17 m (kapas Nr. 1170) plote. Kapai datuotini VII–VIII a. (storagalė ir įvijinė apyrankės kape Nr. 1112; vienašmenis sulaužytas kalavijas, lankinė segė kape Nr. 1170). Tarp sudegusių kaulų kape Nr. 1112 rasta anglių gabalėlių. Kapo Nr. 1170 palaikai švarūs, orientuoti apie 290° kryptimi.

1998 m. tęsti tyrinėjimai kapinyno dalyje su gausiais žirgų kapais. Tai žirgų kapų R grupė, užimanti atskirą kapinyno dalį ir įsiterpianti tarp degintinių kapų ploto (Š pusėje) ir viduriniojo geležies amžiaus griautinių kapų (P pusėje). Dalis šių kapų tęsia jau anksčiau (1993–1997 m.) tyrinėtą eilę, besitęsiančią ŠV–V kryptimi (žr. Bertašius M.: *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998). 248, 263 perkasose ši eilė siekia 4–7 m pločio, joje laidota iki 3-ijų eilių žirgų. Dar toliau į R, 278–279 perkasose, susiformuoja atskiras, tankiai užlaidotas žirgais, apie 15 m pločio plotas. Tyrinėjimų metu fiksuota net 4 skirtingi horizontai su žirgų palaikais. Kai kuriuose kapuose aptinkami žirgų palaikai visuose 4-iuose horizontuose, kai kur tik viršutiniame arba dviejuose. Žirgų kapų tirtame plote labai tanku, tad labai sunku tiksliau apibrėžti kapo duobės formą ar dydį. Štai 43 m^2 plote ištirta 20 kapų, kuriuose gali būti palaidota iki 40 žirgų. Viršutinį kapų horizontą formavo kapai, kur paviršiuje, apibrėžtame plote, išmėtyti arklio palaikai – pavieniai kaulai ir jų dalys, dantys. Po jais buvo dar 1 ar 2 atskiri horizontai su kapais skirtingame gylyje. Pvz., viršutiniame horizonte (I) išmėtyti 3,8×2 m plote kapo Nr. 187 arklio palaikai (H_{abs} 24,73–24,63 m). Po jais atrasti kapų Nr. 192–I ir 192–II arklių palaikai 3×2 m plote (H_{abs} 24,57–24,41 m; II horizontas). Dar giliau išmėtyti kapo Nr. 198 palaikai 3,3×0,8 m plote (H_{abs} 24,38–24,10 m, šis paskleistų kaulų sluoksnis ryškiai žemėja ŠV kryptimi; III horizontas). Galiausiai aptikti kapų Nr. 202, 203 palaikai 2×1,2 m plote (IV horizontas). Bendras sluoksnio storis, kuriame rasti žirgų kapai, kartais siekė iki 1,05 m, tad labai sunku nustatyti, ar tai grupinis žirgo kapas, ar pavienis, ką nors spręsti apie atskirų kapų laidojimo laiką.

Tyrinėjimų metu aptikta keletas skirtingų kapų tipų. Didžiausią dalį sudaro kapai su paviršiuje išmėtytais palaikais. Tai net apie 60% nuo tirtųjų kapų skaičiaus. Čia randami labai skirtingo dydžio plotuose išberti palaikai – nuo 1,3×1 iki 5,1×1,2; 3,8×2 m ir pan. Pastebėta, kad kaulai nežymiai sluoksniuojasi atskirais sluoksniais – horizontais, siekiančiais 0,1–0,18 m storio. Tarp jų dažnai įsiterpia ryškiau ar sunkiau pastebimi švaresnės (be kaulų ar su mažesniu jų kiekiu) žemės sluoksneliai. Susidaro įspūdis, kad šie kapai pildomi per kelis kartus, t. y. paaukojus žirgą, jo palaikai truputį užberiami žeme, po to čia pat aukojamas kitas žirgas, o kartais ir dar vienas. (Neaišku, ar toks aukojimo ritualas buvo tęstinis, kol užpildoma kapo duobė,

ar jis tiesiog buvo periodiškai pakartojamas toje pačioje vietoje.) Tai ryškiai liudija kai kuriuose kapuose išskiriami sluoksniai, kur kartu su žirgo palaikais (kai kuriomis kūno dalimis?) sumetamos ir įkapės: kamanų dalys, sagtys, apkalai ir kt. Šiuose sluoksniuose kaulai guli be jokios tvarkos, vyrauja galūnių ir galvos kaulai, išmėtyti visame plote, neretai laužyti, visur pasklidę dantys, galvos kaulų fragmentai. Preparuojant šie atskiri plotai gan aiškiai skiriasi paviršiuje. Dažnai būna sužerti kelių žirgų palaikai (nustatyta osteologiškai).

Tyrinėjimų metu, kaip ir anksčiau, atrasta ir įprastiniu būdu palaidotų žirgų kapų. Žirgas laidojamas kniūbsčias nedidelėje, apie 1,5×0,6 m dydžio, duobėje. Tačiau šį kartą preparuoti tik 2 tokio tipo kapai (kapai Nr. 199 ir 205). Žirgas įspraustas nedidelėje duobėje su po savimi palenktomis kojomis, galva pakišta po krūtine. Pasturgalinės dalies kaulai randami aukštėliau nei krūtinė ir galva. Kai kurie žirgai atrasti sudėtingesnėje padėtyje – pusiau kniūbsti (kapas Nr. 191–II), galbūt į kapą sumestos atskiros stambios arklio kūno dalys (kapas Nr. 191–I), guli pusiau ant dešiniojo šono, pusiau ant pilvo, snukiu gilyn į žemę (kapas Nr. 197), žirgas guli kniūbsčias, parklupdytas ant priekinių kojų (kapas Nr. 204).

Galima manyti, kad kai kuriuose kapuose rastos žirgų aukos: laidota galva ir priekinės kojos arba tik galva. Tokį kapą gan sunku identifikuoti. Kape Nr. 201 aptiktos dviejų žirgų stambios galvų dalys ir keletas priekinių kojų kaulų, kapuose Nr. 202 ir 203 – galvos ir priekinių kojų kaulai. Jų laidojimo kryptis ta pati kaip ir kitų – V, ŠV. Duobė paprastai mažesnė – 0,65×0,36 m (kapas Nr. 201), apie 1,2×0,4–0,8 (kapai Nr. 202, 203), virš jų visuomet randami kito žirgo palaikai.

Žirgų kapuose rasta įvairių dirbinių. Dalis žirgų laidota su žąslais (iš viso rasta 14 žąslų fragmentai), paprastai tai įvairaus skersmens žiediniai žąslai, kai kurie su skersinukais (kaulo-rago, geležiniais strypeliais, žalvariniais lenktais). Keliuose kapuose aptiktos balnakilpės (iš viso 4). Didelę radinių dalį sudaro įvairiausi diržų apkalai ir jų dalys – stambios geležinės plokštelės (gan nebūdingų iki šiol žirgų kapuose formų), žalvarinės plokštelės dengtos sidabru, įprastiniai bronziniai stilizuoti kryžiniai apkalai. Kai kuriuose kapuose (Nr. 199, 202) rasta puošnių kamanų likučių. Ant odinių dirželių tvirtinti švino-alavo spurgeliai, paviršiuje dengti sidabro

plokštele. Kai kurių žirgų kamanos gausiai puoštos žvangučiais (kapai Nr. 198, 199, 203, 205). Deja, jos labai prastai išlikusios, tad įmanoma tik iš dalies rekonstruoti. Kai kuriuose kapuose rasta geležinių skambalų likučių. Dalyje kapų buvo gintarinių dvigubo nupjauto kūgio formos karolių (7 kapai). Dažnas radinys – įvairaus dydžio karčių įvijos, dažnai su išlikusiais viduje raištelių likučiais. Labai dažnos kapuose įvairių formų geležinės sagtys: ovalios, kvadratinės, stačiakampės, penkiakampės, D formos. 1999 m. tyrinėjimų metu kapinyno P pakraštyje (jau už spėjamų jo ribų), nukasinėjant paviršių, rastas dviašmenis pusiau perlenktas kalavijas. Jo ilgis 91 cm. Geležtė 5,5 cm pločio, buoželė pamesta. Sprendžiant iš taisyklingos formos bei galuose platėjančio skersinio, kalavijas galbūt skirtinas S tipui.

R–ŠR kapinyno pakraštyje, kaip ir ankstesniais metais, rasta keletas duobių – 259, 274 perkasose. Duobės apskritos, fiksuotame paviršiuje yra 1,05, apie 1,3 ir 1,7 m. Gylis 1,01–1,07 m. Dalis jų pjūvyje labai taisyklingos formos, visos visiškai lygiu dugnu, statesnėmis ar nuolaidesnėmis sienelėmis, dugno skersmuo apie 0,6, 0,7 ir 1,35 m (forma artima kibirui). Jos užpiltos rudu permaišytu smėliu. Sprendžiant iš sluoksnių stratigrafijos, duobės yra vienalaikės su kapinynu. Forma ir padėtis kapinyno pakraštyje liudija, kad jos sąmoningai iškastos, galbūt skirtos kapinyne vykusioms apeigoms, nors jokių degimo, medienos pėdsakų nepastebėta.

Mindaugas BERTAŠIUS

Investigations of Marvelė burial ground

In 1998-1999 the archaeological research of Marvelė burial ground in Kaunas was carried on. Among the prevailing inhumations two cremations were found dating to the 7th-8th century. Besides, 20 horse graves were investigated (about 40 horse skeletons were osteologically identified). The horse graves were found in the eastern part of the burial ground. They were ascribed to 3 types: 1) burial items together with bones of one or several horses scattered in a definite area measuring 1,3x1-5,1x1,2; 3,8x2 m, usually in 0,1-0,18 m thick layers; 2) the horse graves with bodies in rather small pits measuring about 1,5x0,6 m; 3) the offerings of separate parts of a horse, i.e., the head and forelegs (the headquarters-croup). The uncovered horse graves date to the 9th-11th century. Many horse graves contained numerous burial items – bridle bits (17), riveted bridles with a jingle bell (5), amber beads (7), stirrups (4), many sheet metal spirals ornamenting the mane, horse bells on a collar, a neck-ring, many different buckles, etc.

Audronė BLIUJIENĖ, Donatas BUTKUS

LAZDININKŲ (KALNALAUKIO) KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. Kretingos muziejus tęsė Lazdininkų (Kalnalaukio) (Kretingos r.) kapinyno tyrinėjimus (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 39–41, 81–85; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 138–145; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 190–194). 1998 m., siekiant nustatyti kapinyno teritoriją, Š, ŠR ir PR dalyse buvo ištirtas 182,5 m^2 dydžio plotas, rasti 28 (Nr. 32–59) kapai, tarp jų kapai Nr. 35D–36 D, 48D, 58D yra degintiniai X–XII a. palaidojimai. Kapas Nr. 52D skirtinas simboliniams ar „ypatingiems" (pagal Vladą Nagevičių) palaidojimams, nes čia rasta tik žalvarinių X–XII a. papuošalų. Šiame kape nebuvo nei degintinių, nei nedegintinių mirusiųjų kaulų pėdsakų. Nors kapas Nr. 52 D rastas 12–15 cm žemiau nei degintiniai kapai, nėra visiškai aišku, kuriam konkrečiam degintiniam palaidojimui priklauso šis kapas. Degintiniai X–XII a. kapai įkasti į V–VI a. kapų su akmenų vainikais palaidojimus (Nr. 39, 58). Todėl dauguma V–VI a. palaidojimų yra suardyti ne tik ūkinės buvusių šeimininkų veiklos, bet ir kasant kapų duobes vėlesniems palaidojimams. Kapai Nr. 32–34, 37–47, 49–51, 55–56 priklauso V–VI a. Kapai Nr. 53–54 skirtini VIII–IX a. Kapas Nr. 57 priklauso IV a.

Kapinyno Š dalyje, 270×65 cm dydžio į ŠR orientuotoje kapo duobėje, kuri galvūgalyje išplatėja iki 100 cm, rastas IV a. vyro kapas Nr. 57. Mirusiojo galvūgalyje, kairėje pusėje, buvo žirgo galva, kuri, matyt, į kapą įdėta su kamanomis. Šis kapas galėjo būti apsuptas akmenų vainiko, ŠR jo dalyje aptikti keli akmenys. Kape Nr. 57 taip pat rasta: 2 įmoviniai ietigaliai ir kirvis, dalgis, nedidelis peiliukas, geležinis lazdelinis smeigtukas, 2 įvijiniai žiedai, vienas jų sidabrinis, žalvarinė apyrankė nežymiai pastorintais galais, žalvarinė lankinė segė palenkta kojele.

ŠR kapinyno kalvelės šlaite aptikti kapai buvo apsupti besijungiančių akmenų vainikų, kuriuose rasti V–VI a. nedegintų mirusiųjų kapai. Šie vainikai nėra taisyklingi. Vidutinio dydžio vainikų akmenys vietomis krauti dviem eilėmis. Dalis jų yra apardyti. Akmenų vainike dažniausiai randama po vieną nedeginto mirusiojo palaidojimą. Tačiau kapai 41–42, 50–51 rasti